

Samiska traditioners roll i svensk rätt

Universitetslektor dr. juris Eivind Torp

Nord-Nordiskt Juristmöte, Kautokeino 2009-06-15

Jag skall:

1. Kort redovisa Högesteretts inställning vad gäller betydelsen av samiska traditioner i två mål som rör frågan om samers rätt till land och vatten.
2. Redovisa svenska domstolars inställning vad gäller betydelsen av samiska traditioner i tre mål som rör frågan om samers rätt till renbete på privat mark.
3. Kort redovisa Skattefjällsmålet för att klargöra i vilken typ av rättsliga frågor samiska traditioner kan vara av betydelse i svenska rätt.
4. Redovisa Spiik-målet som ett exempel på ett rättsfall där samiska traditioner kan vara av betydelse i svensk rätt.

I: Selbu-saken

- Vad gällde saken?
- Parternas påståenden.

Vad gör Selbu-saken särskilt intressant?

1. Høyesteretts eksplisitte resonnement omkring de særlige metodespørsmål som saken reiser
2. Høyesteretts kritiske granskning av historiske kilder.

- muntlige overleveringer må vurderes nøye ettersom samene ikke kan antas ha hatt behov av å ta skriftspråk i bruk
- man kan ikke forvente fysiske spor i terrenget etter reindrift ettersom samene benyttet organiske materialer,
- i kommunikasjon mellom samer og nordmenn kan misforståelser oppstå som kan lede till uriktige oppfatninger.

II: Svartskog-saken

- Vad gällde saken?
- Varför är saken av intresse?

- samiske bruksforhold og rettsoppfattninger tilskrives en avgjørende betydning for konklusjonen om at vilkårene for rettserverv var oppfylt

I. Härjedalsmålet

- Vad gällde saken?
- Parternas påståenden.

Hovrättens utgångspunkter:

- at retten til reindriften hittils har regulerts i fire lover. Retten til vinterbeite har, i følge hovretten, i samtlige lovgivningsprosesser ansetts hvile på en sedvane som oppfyller vilkoret for urminnes hevd i henhold til bestemmelsene i 15 kap Gamla Jordabalken fra 1734.

Hovrättens utgångspunkter:

- at Högsta Domstolen i det såkalte Skattefjällsmålet har funnet at samenes rett till reindrif er uttømmende regulert i rennæringslagen. I henhold til dette skal prøvningen om påstått sedvanerettsområde skje med utgangspunkt i 3 § i rennæringslagen som i sin tur innebærer en prøvning av om vilkårene for urminnes hevd i henhold til bestemmelsene i 15 kap i Gamla Jordabalken fra 1734 er oppfylt.

Hovrättens utgångspunkter:

- at bestemmelsen om urminnes hevd har opphevts i og med at nye jordabalken tredde i kraft 1972. Det betyr, i følge hovretten, at rettsinstituttet som sådant har utmøstret fra svensk lovgivning og at vinterbeite etter utgangen av 1971 ikke kan skape grunn for rettigheter som en følge av urminnes hevd.

Hovrättens utgångspunkter:

- at bestemmelsen om urminnes hevd har opphevts i og med at nye jordabalken tredde i kraft 1972.

Slutsatser

II. Rätansmålet

- Vad gällde saken?
- Parternas påståenden.

Parternas påståenden:

Grunneiernes påstand var:

1. at det ikke forelå rett til reinbeite på deres eiendommer.

Samebyens påstand var:

1. at samebyen *har rett* til reindrifft på eiendommene ved urminnes hevd,
2. at retten til beite *ikke* skal bygge på 90 års bruk,
3. at retten *ikke* opphører etter 30 års fravær,
4. at rett til beite også kan oppstå *etter* 1971.

Preliminär slutsats:

Endast historiskt material i form av arkivalier har tillmätts rättslig betydelse i de två nämnda målen.

III. Nordmalingsmålet

- Vad gällde saken?
- Parternas påståenden.

Hovrätten skulle således bedöma:

1. om samene har bevist at de gjennom urminnes hevd har forvervet rett till renskøtsel i det området der de aktuelle eiendommene finns,
2. og hvis det er så, om grunneierne har bevist at samene deretter har gitt opp en slik rett.

Slutsatser

Spiik-målet

- Vad gällde saken?
- Parternas påståenden.

Tingsrättens dom:

- Spiik döms för brott eftersom rennäringslagen inte innehåller någon bestämmelse som ger sameby rätt att plocka mossor.

Hovrättens dom:

”Renskötselrätten är en särskild bruksrätt till fastighet som är grundad på urminnes hävd till viss mark och ger de renskötande samerna rätt framför allt att använda marken till renbete, jakt och fiske. Renskötselrätten är på samma sätt som äganderätten skyddad av grundlagen och kan inte, så länge den utövas, fräntas innehavaren genom lag eller i annan form utan ersättning enligt 2 kap. 18 § regeringsformen (Se NJA 1981:1 s. 248). Det i målet aktuella beslutet från länsstyrelsen kan inte ha inneburit en begränsning av renskötselrätten. I den mån Lars Åke Spiik handlat inom ramen för vad han som renskötande same har rätt att göra enligt renskötselrätten skall han därför inte dömas till ansvar.

Enligt 1 § rennäringslagen (1971:437) har renskötande same rätt att använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Frågan är om ’mossplockning’ i den omfattning som är aktuell i målet ingår i denna rätt. Både Lars Åke Spiik och [vittnet] har berättat att mossplockning i samband med renskötsel *allmänt utövas av renskötande samer så länge de kan minnas*. De har också lämnat en rimlig förklaring till detta, nämligen att det är ett sätt att klara utfodringen vid renskiljning och övergång från en betesperiod till en annan. Dessa uppgifter talar enligt hovrättens mening för att ’mossplockning’ av den aktuella omfattningen får anses ingå i renskötselrätten. Åklagaren har inte åberopat någon utredning som talar i annan riktning. Vid dessa förhållanden kan inte annat anses visat än att Lars Åke Spiik agerat inom ramen för renskötselrätten. Han kan således inte dömas till ansvar för brott mot miljöbalken.”[[]

Följden av hovrättens beslut: